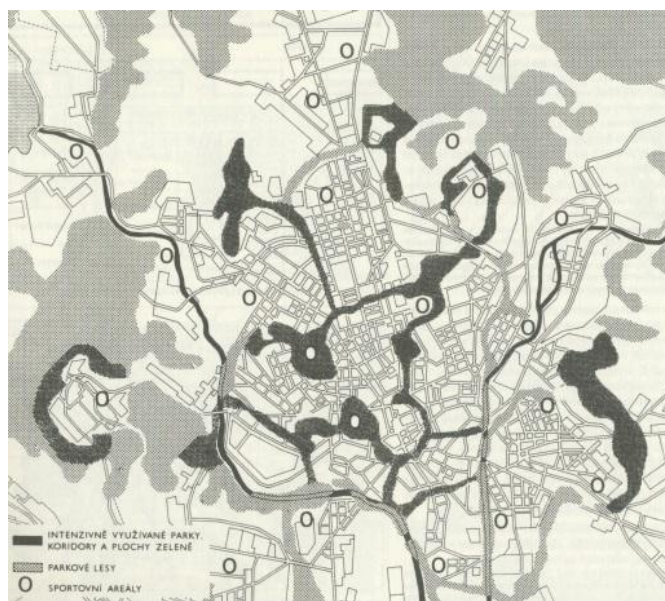

Plochy a líniové prvky zelene^{*)} majú byť integrálnou súčasťou každej urbanistickej koncepcie a jej nástroja územného plánu v každej urbanistickej dimenzii. Tieto prvky vytvárajú v sídle **system zelene**, ktorý by mal byť jasne čitateľný a ktorý na jednej strane nadväzuje na systém prírodných a krajinných prvkov okolia mesta (ako súčasť regionálneho plánu) a smerom nižšie sa stávajú základom pre adresné komponovanie zelene na zonálnych úrovniach. Každé mesto je jedinečné a vo väzbe na okolité prírodné prostredie si vytvára vlastný systém zelene, ktorý môže v závislosti od celkovej urbanistickej koncepcie spojitý alebo nespojitý.

Spojitý systém zelene v sídle, teoretický príklad, VÚVA BRNO, Zásady a pravidla územního plánování, 1984

Zeleň v sídle je z hľadiska životného prostredia ale aj obrazu sídla rovnako dôležitá, ako sú doprava či technická infraštruktúra. Tieto majú v územnom pláne mesta svoju samostatnú výkresovú položku a reguláciu, na rozdiel od zelene. Jej systém je v územnom pláne nečitateľný a redukuje sa na plochy zelene a indexy zelene. Ak by bol **výkres zelene súčasťou ÚPD** mesta, zrejme by nedošlo k sporom, či plocha na Kollárovom námestí je plochou parku nepretržite spojeným so zemou alebo len zelenou strechou podzemnej stavby. Takýto výkres by o.i., mal na takúto špecializáciu miesto.

Pri spracovaní **ÚPN Nové Mesto nad Váhom** (1998) spracovateľ FA STU (Kováč, Komrská) zaradili do výkresovej zostavy aj výkres *Návrh zelene*. Aby boli obsiahnuté väzby systémov zelene v zastavanom území a v ostatnom území katastra mesta, bol tento výkres spracovaný pre celý kataster v m 1:10 000 (výkresy funkčného využitia len pre zastavané územie mesta v m 1:5000).

Územný plán Nové Mesto n. Váhom, výkres č.4 - Návrh zelene, m 1 : 10 000

Podiel zelene v intraviláne je zvýraznený gradáciou šedej, zeleň v extraviláne je rozdelená na poľnohospodársku a lesnú pôdu a na založenie koridorov zelene v krajine.

Legenda tohto výkresu obsahuje tieto „zelené značky“:

<i>Lesopark</i>	<i>Areálová a ochranná zeleň</i>
<i>Lesy</i>	<i>Zeleň kontaktu sídla a krajiny</i>
<i>Sady, záhrady a vinohrady</i>	<i>Protierózna zeleň</i>
<i>Trvalé trávne porasty</i>	<i>Interakčná zeleň v katastri (o.i. proti veternej erózii PPF)</i>
<i>Poľnohospodárska pôda so sejbou</i>	<i>Zeleň biokoridorov</i>
<i>Plochy parkov</i>	<i>Ekologické premostenia civilizačných koridorov</i>
<i>Cintoríny</i>	<i>Hlavné aleje komunikácií v sídla a v krajine</i>
<i>Zeleň rekreačných plôch</i>	<i>Významné bodové prvky zelene (chránené stromy a pod.)</i>
<i>Súkromná zeleň lokalít rodinných domov</i>	<i>Krajinárske rekonštrukcie (štrkoviská, kameňolom...)</i>

Okrem toho sú plochy zastavaného územia vyjadrené farebne od zelenej až po šedú farbu podľa miery zastúpenia (indexu) zelene v danej ploche. Pohľad na takýto výkres dáva pomerne jednoznačnú informáciu o systéme a miere zelene v celom území sídla. Prvky vyjadrené grafickými symbolmi sú smerné, miera zastúpenia zelene a zelené plochy zakreslené podrobnejšie sú záväzné.

To je priemet koncepcie zelene priamo do grafickej časti územného plánu mesta formou samostatného výkresu. Textová časť ÚPN obsahuje podrobnejší komentár zelene – systému, regulácie prostredníctvom I_z adresne podľa územných lokalít (114) a päť stupňov podľa % podielu zelene miery zelene v urbanistických obvodoch (18). Je to práve zeleň, ktorá je verejnosťou citlivo sledovaná a táto metodika územného plánu umožňuje mestu vo vzťahu k zeleni pomerne jednoznačne rozhodovať a verejnosti kontrolovať.

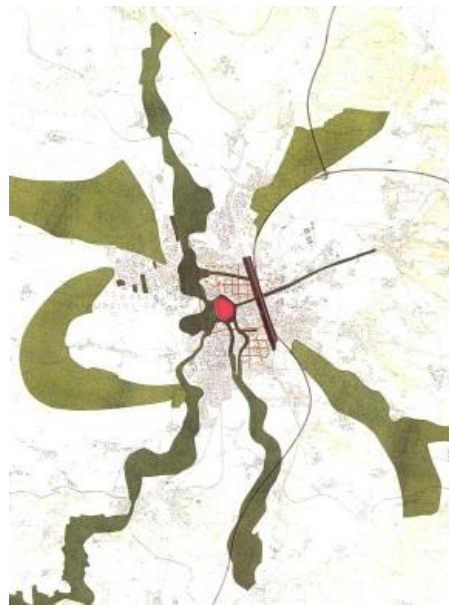
Bratislavský územný plán obsahuje výkres „Ochrana prírody, tvorba krajina a územný systém ekologickej stability“, ten sa však v porovnaní s vyššie uvedeným sústreďuje len na nezastavané plochy mesta a nevyjadruje podiel zelene na zastavaných plochách, kde akoby zeleň nebola. O tento parameter + línie mestotvorných alejí bude v budúcnosti výkres vhodne doplniť.

Dôležitá je tiež otázka ochrany krajiny a územia ako celku. ÚPN NMNV všetky prvky ochrany (chr. územia prírody, vodných zdrojov, dopravy, sietí, OP...) sústredil do

špeciálneho výkresu Územné limity. Problematika ÚSES katastra vo väzbe na VÚC bola variantne rozpracovaná ako územnoplánovací podklad a premietnutá do ÚPN mesta a systému zelene.

Inou možnosťou je využiť §5 stavebného zákona a rozpracovať problematiku zelene podrobnejšie formou „**územného generelu zelene**“. Podľa zákona „*Územný generel rieši podrobnejšie otázky územného rozvoja jednotlivých zložiek osídlenia, najmä...zelene...*“. Zákon predpokladá územný generel „*spracúvať, ak treba prehĺbiť riešenie určitej zložky osídlenia navrhnuté v ÚPD...alebo ako podklad pre zmenu alebo spracovanie ďalšej ÚPD*“. Obsah a rozsah územného generelu sa určuje v zadaní, generel obstaráva príslušný orgán ÚP. Aj keď pre povoľovanie stavieb je podkladom jedine územný plán, mal by generel svoje dôležité miesto napr. pre územné plány zón.

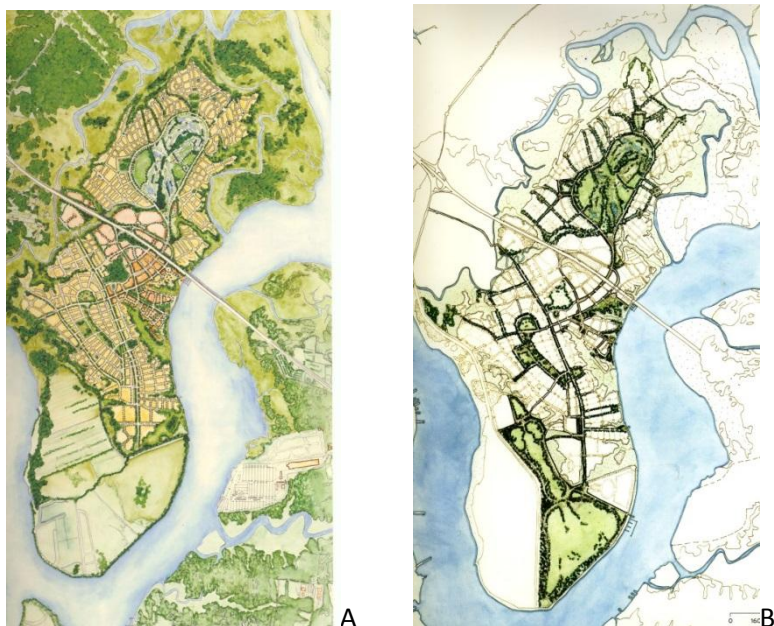
Bratislava pripravuje nový územný plán, k tomuto cieľu rozpracovala územnú prognózu rozvoja hl.m.SR Bratislavy. Práve tento strategický materiál je príležitosťou na definovanie požiadaviek na zeleň v meste a súčasne na **spracovanie „zelenej vízie“**. Preto by mali byť ako podklady prognózy obstarané urbanistické štúdie – jednou z nich aj krajinná urbanistická štúdia mesta ktorá by stabilizovala názor na zelenú koncepciu mesta. Ako príklad uvádzame mestá Plzeň a Č. Budějovice.

A - R. Koucký : Plzeň – systém prieniku zelených systémov krajiny do sídla, filozofia.

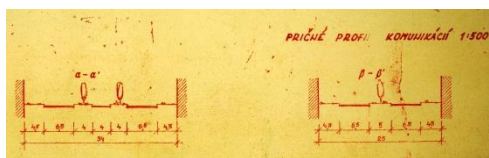
B – P.Hrůša, P.Pelčák – České Budějovice, idea mesta, súťažný návrh

Tieto otázky je vhodné riešiť formou ideovej **urbanisticko - krajinnej súťaže**. Ako následne premietnuť koncepciu zelene do územného plánu, okrem príkladu NMNV (ktorý viac postihuje našu legislatívu) ukazuje príklad z Daniel Islandu (DI - USA). Spôsob grafického podania skutočne evokuje dojem mesta s jasnou zelenou koncepciou urbanistickej štruktúry s jasnými väzbami na okolitú krajinu.

Daniel Island, Južná Karolína, autori Cooper, Robertson and Partners, 1993

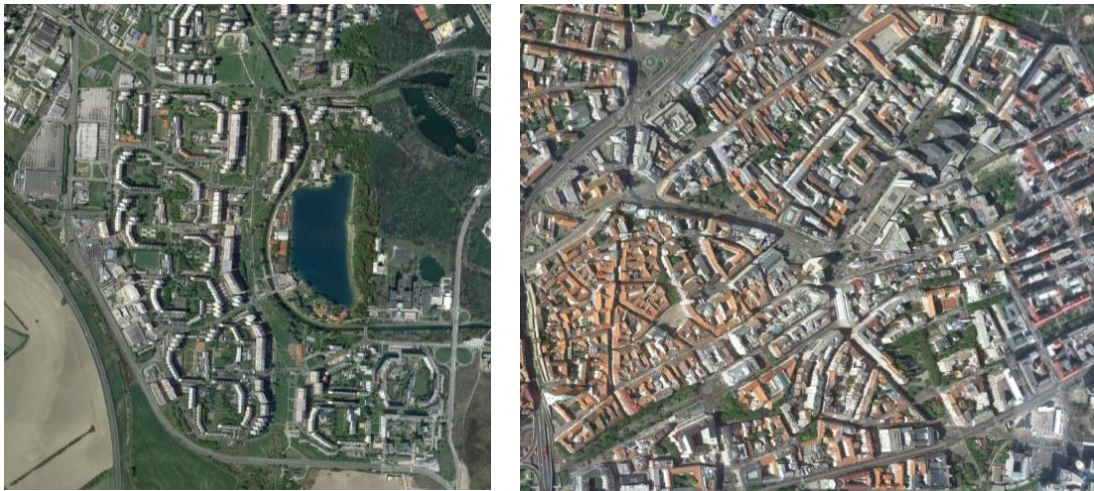
A- Master plan B - Open space plan

Vyššie uvedené príklady z NMNV a DI ak by boli doplnené uličnými profilmi so zeleňou, poskytl by súčasne aj koncepciu alejí. ÚPN NMNV z 1955 v mierke 1:5000 mestotvorným uličným priestorom určil z pohľadu mesta ako celku charakter uličného profilu. Takýto detail nie je prekročením kompetencií ÚPN mesta, naopak má napr. koordinačný význam v situácii, ak hranice MČ prechádzajú osou ulice...

Ak by územný plán obsahoval vo výkrese zelene aj koncepciu zelených povrchov električkových tratí, nestalo by sa že tam kde by zelený koberec mal byť nie je (Starohorská) a naopak (keďže projekty rekonštrukcií a výstavby nových tratí sa nepripravujú v spolupráci s urbanistom).

Heslo „postav dom zasad' strom“ je dnes v mestách potrebné aplikovať v inom pomere napr. „postav dom zasad' tri stromy“. Kvantitatívny podiel zelene vyjadrený prostredníctvom Indexu zelene ale nevyjadruje **potrebu kvality zelene**. Satelitný snímok na Petržalku prezrádza, že pomer zelených plôch je vysoký a že sa už nejedná o betónovú džungľu. Aj tak tu však prevláda pocit „deficitu zelene“. Ten je potom sprievodným javom povoľovania každej investičnej akcie, lebo ju občania vnímajú „na úkor zelene“.

Porovnanie podielu zelených plôch v Petržalke a v centre mesta....

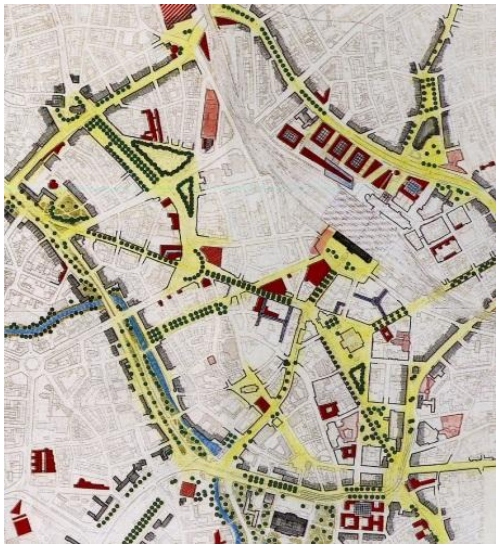
Tento problém v zahraničí vyriešili dvomi spôsobmi :

- zavedením nových spôsobov parametrovania zelene v území (napr. **ekoindex**)
- na základe výskumu (Ekocity, zúčastnila sa aj FAD STU) sociologickým zistením, že pre pocit zelene je dôležitá **existencia krátkej dostupnosti verejného parku** v rozlohe min.0,5 ha v dochádzkovej vzdialenosti 300 m – teda potrebou zakladať aj malé parky namiesto tzv. výplňovej sídliskovej zelene; pôdorys mesta by mal byť vykrytý izočiarami dostupnosti týchto parkov.

Ekoindex umožňuje aj zápočet vegetačných prvkov na konštrukciách stavieb. Je to teda flexibilnejší ukazovateľ ako index zelene. Navyše súčasťou jeho hodnoty je aj kvalita zelene.

Plochy zelene sú súčasne dôležitými plochami pre vsakovanie dažďových vôd. S problematikou zelene bude teda súvisieť aj otázka manažmentu dažďových vôd. Preto bude zvlášť dôležité určiť, ktoré plochy zelene na povrchu mesta budú musieť byť hĺbkovo spojené so zemou a kde bude môcť byť zeleň ako strecha podzemnej stavby.

Tieto otázky súvisia aj s problematikou globálneho otepľovania. Zeleň – vo vhodných polohách – môže prispieť k priaznivejším mikroklimatickým pomerom. Aj preto by malo mať mesto urbanistickú koncepciu zelene resp. aj formou generelu, aby napr. vedelo prijať rozhodnutie, či deficit zelene v meste doháňať v Starom meste výsadbou niekoľkých kompozične problémových stromov alebo systémovou výsadbou uličnej zelene, zakladaním parkov a pod. Výsledkom takej koncepcie bude, že môžu byť aj verejné priestory bez zelene keďže tej bude dostatok inde. Napr. V Bratislave absentuje kvalitná uličná zeleň resp. úplne chýba . Pociť zeleného mesta spoluvytvára najmä zeleň ulíc a kvalita parkov. Krížna, Šancová, Radlinského... sú šedé ulice ktoré podčiarkujú nehostinnosť širšieho centra mesta. Stačí málo – výsadba alejí, pár lavičiek a atmosféra sa zmení. Absencia koncepcie zelene sa prejavuje aj v ad hoc voľbe druhov zelene napr. typológie stromov v uliciach. Bratislava by mohla prekvapiť aj francúzskym prístupom tvarovať stromy najmä v inak stiesnenom priestore, napr. Štúrovu by takáto aj jednostranná aleja nespomene oživila.

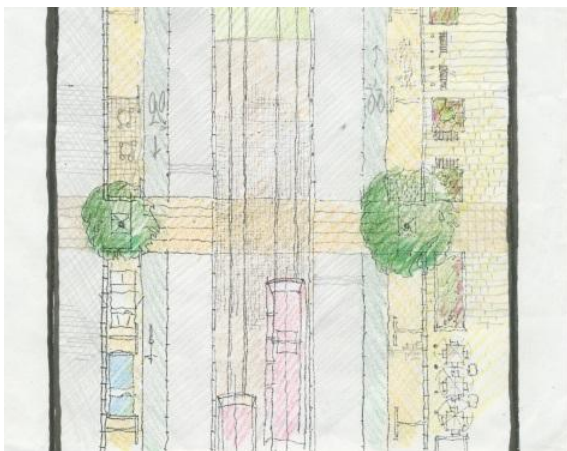
A B

A. Podrobnejšia koncepcia vyjadruje mieru a charakter zelene vo verejnom urbánnom priestore.
B. Grenoble – príklad uplatnenia tvarovanej zelene v uličnom profile s električkou

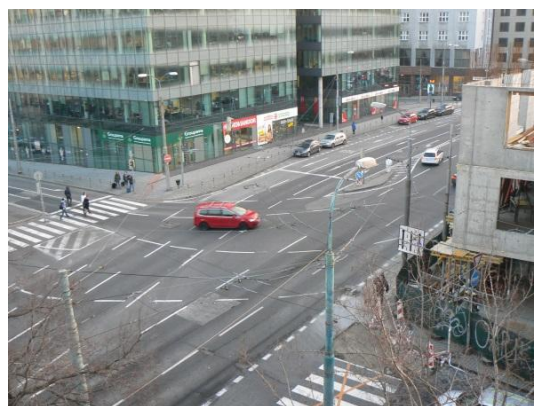

Krížna – jedna z hlavných osí k centru mesta je symbolom jeho nehostinnosti.

Námet na zmenu atmosféry Krížnej ulice z dopravného priestoru na spoločenský (BK)

Nehostinnosť verejného priestoru dala podnet k vzniku **mestských zásahov** ktoré sa často upriamujú aj na problematiku absencie zelene. Pozitívom MZ je aktivita občanov a architektov vo veciach verejných. Ich problémom môže byť, že nenadväzujú na žiadnu koncepciu celku (keďže nejestvuje) a tak výsledok je adícia nápadov ktoré nemusia pôsobiť ako funkčný celok. Napriek tomu sú upozornením na význam detailu.

Námet na doplnenie zelene v stavebnej nike na Obchodnej ulici ako symbol zaniknutej historickej stavebnej čiary (BK). Kollárovo nám. – asfaltové mesto absolútne bez stromov.

Vo vzťahu k zelene v sídle a verejných priestorov však platí, že aj **plochy bez zelene** majú svoj význam v obraze mesta a môžu byť krásne a obytné a pri vhodných opatreniach (napr. zachytiť vodu) plniť aj ekologické funkcie.

Laxenburg (Rakúsko), Piazza del Campidoglio (Rím), Brašov (Rumunsko).

*) Pozn. : pojem „vegetačný systém, prvok“ a iné spojenia ktoré obsahujú pojem „vegetačný“ sú odborné správnejšie ako aplikácia pojmu „zeleň“, „systémy zelene“ a pod.

